

KOHTUMÄÄRUS

Kohus	Tallinna Ringkonnakohtus
Kohtukoosseis	Eesistuja Liis Arrak, liikmed Kaija Kaijanen ja Gea Lepik
Määruse tegemise aeg ja koht	1. november 2021. a, Tallinn
Kohtuasja number	2-21-2658
Kohtuasi	Avaldus eeltõendamismenetluse algatamiseks enne hagi esitamist
Vaidlustatud kohtulahend	Harju Maakohtu 5. märtsi 2021. a määrus
Kaebuse esitaja ja liik	Määruskaebus
Menetlusosalised ja nende esindajad ringkonnakohtus	Avaldaja (määruskaebuse esitaja) ja lepinguline esindaja vandeadvokaat Robert Sarv
Menetluse liik	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

1. Rahuldada määruskaebus osaliselt.
2. Tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks tsiviilkohtumenetluses isikuandmete töötlemise eesmärgi, tingimuste ja selge korra andmata jätmise selleks, et kohus saaks kohustada kolmandaid isikuid (isikuandmete töötlejaid) avaldama internetis teise isiku õigusi rikkuva kommentaari kirjutanud isiku (andmesubjekti) nõusolekuta tema isikuandmeid (sh IP-aadressi ja sellega seotud isikunime) sellele isikule, kelle isikuõigusi vastav kommentaar rikub.
3. Edastada määrus Riigikohtule põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks.
4. Tühistada Harju Maakohtu 5. märtsi 2021. a määrus osas, millega maakohus jättis rahuldamata eeltõendamismenetluse algatamise avalduse osas, millega avaldaja palus kohustada Facebook Ireland Ltd-d väljastama nende kommentaari kirjutanud isikute tuvastamist võimaldav teave, kelle *Facebooki* kasutajakonto nimeks ei ole isiku ees- ja perekonnanimi, ning palus koguda vajadusel sideasutustelt kommentaaride autorite tuvastamist võimaldavaid andmeid.
5. Saata tühistatud osas avaldus samale maakohtule eeltõendamismenetluse algatamise uueks otsustamiseks.

Edasikaebamise kord ja kohtu selgitused

Määruse peale ei saa Riigikohtule määruskaebust esitada.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

Avaldus ja selle aluseks olevad asjaolud

1. Avaldaja esitas 18. veebruaril 2021 Harju Maakohtule eeltõendamismenetluse avalduse, milles palus kohustada Facebook Ireland Ltd-d väljastama vähemalt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis *Facebooki* grupis „Ищу совета (Эстония)“ asuva 9. veebruari 2021. a postituse ning *Facebooki* lehel „rus.Delfi.ee“ asuva 30. jaanuaril 2021 postitatud artikli kommenteerimise alale avalduses väljatoodud kommentaarid kirjutanud isikute tuvastamist võimaldav teave, sh vähemalt kommenteerija IP-aadress, nimi, isikukood, aadress, e-post ja telefon. Kui Facebook Ireland Ltd-lt laekunud vastused ei võimalda isikut või isikuid üheselt tuvastada, palus avaldaja koguda vastava(te)lt sideettevõtja(te)lt andmed selle kohta, kellele kuulub kommenteerija IP-aadress, ning nõuda sideettevõtja(te)lt välja ülejäänud eespool nimetatud teave.

Avalduse kohaselt avaldati 9. veebruaril 2021 *Facebooki* grupis „Ищу совета (Эстония)“ ning 30. jaanuaril 2021 *Facebooki* lehel „rus.Delfi.ee“ postitused, mille alla on kirjutatud kommentaare, mis kahjustavad avaldaja au ja head nime. Avaldajal on õigus nõuda kommenteerijatelt kui andmete avaldajatelt ebaõigete andmete ümberlükkamist, ebakohaste hinnangute õigusvastasuse tuvastamist ja mittevaralise kahju hüvitamist. Kuna avaldaja ei tea ebaõigeid väiteid ja ebakohaseid väärtushinnanguid avaldanud kommenteerijate andmeid ja ta ei saa neid ise kindlaks teha, soovib avaldaja nende kogumist eeltõendamismenetluses. Pärast andmete selgumist saab avaldaja esitada kommenteerijate vastu hagi, samuti saavutada nendega kohtuvälise kokkuleppe. Kommenteerijate andmed võivad minna kaotsi, kuna telekommiteetvõtted säilitavad neid ühe aasta pärast andmete loomist või töötlemist.

2. Maakohus jättis avalduse 23. veebruari 2021. a määrusega käiguta ning andis avaldajale tähtaja avalduse täpsustamiseks.

Määruse kohaselt ei ole avaldaja põhistanud mõjuvat põhjust, miks ta ei oska nimetada menetluse vastaspoolt. Valdav osa kommentaare on tehtud inimese enda nime alt ning paljudel on olemas ka pilt ning elukoha jm andmed. Osa kommenteerijaid on kommentaaride sisu arvestades avaldaja endised kliendid või nende sugulased. Lisaks peavad *Facebooki* kasutajad kasutama oma õiget nime, vastasel juhul on *Facebookil* õigus kasutajakonto blokeerida. Suurema osa kommenteerijatest saab seega tuvastada muul moel. Seetõttu tuleb avaldajal iga isiku osas selgitada, miks ei saa teda tuvastada teisiti kui eeltõendamismenetluse teel.

Samuti tuleb avaldajal selgitada, miks ta ei saa faktiväidete ümberlükkamiseks või kommentaaride eemaldamiseks võtta isikutega ühendust *Facebookis*. Ebakohastest kommentaaridest saab teavitada ka platvormi pidajat ja nõuda nende kõrvaldamist.

Avaldajal tuleb iga kommentaari kohta välja tuua, kas ta soovib selle avaldaja vastu esitada faktiväite ümberlükkamise või ebakohasest väärtushinnangust tuleneva nõude. Samuti peab avaldaja põhjendama, kuidas on ebakohased väärtushinnangud sellised, mida ei peaks tavaelus kriitikana taluma.

3. Avaldaja 2. märtsi 2021. a vastuse järgi võib isik väita, et ta on saanud avaldajaga kokku puutudes negatiivse kogemuse osaliseks ka siis, kui seda ei ole toimunud. Suure tõenäosusega ei ole avaldajal kommenteerijatega kokkupuudet olnud. Isegi kui mõni kommenteerija on mõne avaldaja endise kliendi sugulane, ei ole avaldajal võimalik tema isikut kindlaks teha. Samuti ei saa avaldaja kommenteerijaid kindlaks teha nende *Facebooki* nime abil, kuna see ei pruugi vastata tegelikkusele. Kommenteerijate isikuid ei võimalda tuvastada ka profiilipilt ega puudulikud profiiliandmed. Isegi kui kommenteerijad kasutavad *Facebookis* pärisnime, ei ole nende profiilidel märgitud aadressi ega sidevahendite andmeid, mille märkimist kohtule esitatavas dokumendis nõuab tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 338 lg 1 p 1.

Avaldaja selgitas avalduses, et soovib tema au ja head nime teotanud kommenteerijate vastu esitada mittevaralise kahju hüvitamise nõude. Eeltõendamismenetluse algatamise seisukohast ei ole määrav, kas kvalifitseerida isikute avaldatu faktiväideteks või väärtushinnanguteks. Avaldaja esitab iga kommenteerija suhtes täpsema nõude pärast nende isikute tuvastamist. Kuna avaldaja võib jõuda osadega neist kohtuvälisele kokkuleppele, ei ole mõistlik tekitada praeguses etapis iga nõude täpse sõnastamisega täiendavaid menetluskulusid. Avaldaja ei pea taluma tema kohta avaldatud ebakohaseid väärtushinnanguid.

Maakohtu määrus ja põhjendused

4. Harju Maakohus keeldus 5. märtsi 2021. a määrusega eeltõendamismenetluse algatamisest TsMS § 244 lg 1 ja 340¹ lg 2 alusel.

Maakohtu määruse põhjenduste kohaselt ei toonud avaldaja vaatamata kohtu suunistele esile eeltõendamismenetluse algatamise eeldusi. Eeltõendamismenetluse saab TsMS § 244 lg 1 järgi algatada mõjuval põhjusel, mida praegu ei esine. Mõjuvaks põhjuseks ei ole üksnes see, et avaldaja leiab, et kommentaarid kahjustavad tema au ja head nime. Avaldust tuleb põhistada, kuna isikuandmete väljanõudmisega kaasneb oluline puudutatud isikute õiguste riive. Samuti ei saa mõjuvaks põhjuseks pidada seda, et andmete tuvastamine võimaldab vältida kohtuvaidlust ja nõuda kommenteerijatelt ebaõigete faktide ümberlükkamist või eemaldamist.

Avaldaja võib väidetava õiguste rikkumise kõrvaldada ka kommenteerijatega *Facebookis* ühendust võttes või platvormi pidaja poole kommentaaride kõrvaldamiseks pöördudes. Avaldaja ei ole sobimatute kommentaaride eemaldamiseks võtnud ühendust postitust kommenteerinud isikute, grupi moderaatorite ega *Facebookiga*.

Paljude kommenteerijate andmed saab kindlaks teha kohtuväliselt. Avaldaja ei ole välja toonud, mida ta on selleks teinud. Ei ole usutav, et vähemalt osade kommenteerijate isikut ei saa tuvastada muul moel.

Avaldaja ei toonud iga kommentaari juures välja, kas tegemist on ebaõige faktiväite või ebakohase väärtushinnanguga. Sellises olukorras ei saa kohus võtta seisukohta, kas kommentaar rikub avaldaja isiklikke õigusi või mitte ega hinnata, kas esineb mõjuv põhjus eeltõendamismenetluse algatamiseks. Kohus peab saama eeltõendamismenetluse algatamisel hinnata ka hagi võimalikku perspektiivi ja õiguskaitsevajaduse olemasolu. Eeltõendamismenetluse algatamine on erandlik võimalus, mida seadusandja lubab üksnes mõjuval põhjusel. Selle korraldamine mitmete isikute tuvastamiseks üldsõnalise avaldusega ei ole põhjendatud. Avaldusest peab nähtuma mõjuv põhjus iga kommenteerija isiku osas eeltõendamismenetluse algatamiseks.

Määruskaebus

5. Avaldaja esitas määruskaebuse, milles palus tühistada maakohtu määruse ja saata asja maakohtule eeltöendamismenetluse algatamise uueks otsustamiseks.

Määruskaebuse väidete kohaselt ei arvestanud maakohus, et andmeid säilitatakse ühe aasta jooksul ning ainuüksi tõendite kaduma minemise oht on TsMS § 244 lg 1 järgi mõjuv põhjus eeltöendamismenetluse algatamiseks.

Maakohtu seisukoht, et avaldaja oleks saanud võtta kommenteerijatega õiguste rikkumise kõrvaldamiseks *Facebookis* ühendust või pöörduda õiguste rikkumisele tähelepanu juhtimiseks platvormi pidaja poole, on ebaõige ega põhine seadusel. Avaldajal ei ole mõistlikku põhjust eeldada, et *Facebooki* kasutajakontode taga on sama nime kandvad isikud. *Facebookis* ühenduse võtmine oleks asjatu, kuna avaldaja ei saaks teada, kas tegu on sama inimesega. Selle aja peale võidakse konto kustutada ning kustutatud teavet *Facebook* ei jaga. Samuti ei saa kohus avaldajale ette kirjutada, kuidas avaldaja võiks enda õigusi rakendada. Maakohtu seisukoht jätab avaldaja ilma õigusest pöörduda kohtu poole. Kuivõrd avaldaja ei saa laimajate andmeid ise välja selgitada, on kohtu poole pöördumine ainus lahendus.

Küsimused selle kohta, kas avalduses toodud kommentaarid sisaldavad ebaõiget faktiväidet või ebakohast väärtushinnangut või rikuvad avaldaja isiklike õigusi, tuleb lahendada põhimenetluses. Eeltöendamismenetlus on tõendite tagamiseks ja asjaolude tuvastamiseks kehtestatud spetsiaalne menetlusliik ning selles ei saa lahendada sisulisi õiguslikke küsimusi. Seejuures tuleneb nii õiguskirjandusest kui ka kohtupraktikast, et eeltöendamismenetlus algatatakse ka selliste tõendite kogumiseks, mis võivad aidata avaldajal välja selgitada oma nõude kohustatud isiku, s.o tulevase põhimenetluse eeldatava vastaspoole. Selle eelduseks on, et avaldajal puuduvad muud võimalused kostja isiku väljaselgitamiseks ning tema õiguslikud huvid jääksid vastasel juhul kaitseta. TsMS-s ei ole kohustatud isiku andmete tuvastamiseks muud või sobivamat abinõud. Seetõttu tooks teistsugune tõlgendus kaasa põhiseadusvastase olukorra, st avaldaja ei saaks enda põhiseaduslikku õigust aule ja heale nimele maksta panna. Varem on kohtud samasugustel asjaoludel eeltöendamismenetluse algatanud.

6. Maakohus jättis määruskaebuse rahuldamata ja edastas selle TsMS § 663 lg 5 alusel läbivaatamiseks ringkonnakohtule.

RINGKONNAKOHTU SEISUKOHT

7. Kolleegium leiab, et tsiviilkohtumenetluses isikuandmete töötlemise eesmärgi, tingimuste ja selge korra andmata jätmise selleks, et kohus saaks kohustada kolmandaid isikuid (isikuandmete töötlejaid) avaldama internetis teise isiku õigusi rikkuva kommentaari kirjutanud isiku (andmesubjekti) nõusolekuta tema isikuandmeid (sh IP-aadressi ja sellega seotud isikunime) sellele isikule, kelle isikuõigusi vastav kommentaar rikub, tuleb tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 4 lg-te 1 ja 3 alusel tuleb algatada vastava õigustloova akti andmata jätmise põhiseaduspärasuse kontrollimiseks PSJKS § 2 p 1 tähenduses põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ning edastada kohtuasja määrus Riigikohtule.

8. Ringkonnakohtule esitatud määruskaebus tuleb TsMS § 667 lg 2 alusel osaliselt rahuldada ja maakohtu määrus tuleb tühistada osas, millega maakohus jättis rahuldamata eeltöendamismenetluse algatamise avalduse osas, millega avaldaja palus kohustada *Facebook*

Ireland Ltd-d väljastama nende kommentaari kirjutanud isikute tuvastamist võimaldav teave, kelle *Facebooki* kasutajakonto nimeks ei ole isiku ees- ja perekonnanimi, ning palus koguda vajadusel sideasutustelt nende kommentaaride autorite tuvastamist võimaldavaid andmeid. Tühistatud osas tuleb avaldus saata samale maakohtule eeltöendamismenetluse algatamise uueks otsustamiseks.

9. Ringkonnakohus käsitleb esmalt kehtivat õiguslikku raamistikku, mille alusel on kohtud senises praktikas isikuandmeid kolmandatelt isikutelt välja nõudnud ja neid taotluse esitajale edastanud (eeltöendamismenetluse regulatsiooni tõlgendamine ja probleematika) (I), seejärel hindab, kas olemasolev regulatsioon on piisav, et tagada isikutele nende põhiõiguste kaitse (põhiseadusega vastuolus oleva lünga tuvastamine) (II) ning lahendab viimaks praeguses kohtuasjas esitatud määruskaebuse (III).

I

10. Kolleegium märgib, et kohtupraktikas on internetis avaldatud kommentaari autori tuvastamiseks vajalike isikuandmete saamise taotlust käsitatud eeltöendamismenetluse algatamise taotlusena enne menetluse algatamist TsMS § 244 jj tähenduses ning selliste taotluste alusel on kohtupraktikas eeltöendamismenetluse raames kogutud kolmandatelt isikutelt kommentaaride autorite tuvastamist võimaldavaid andmeid, kuigi eeltöendamismenetlust reguleerivad sätted ei näe selgelt ette andmete kogumist väidetavalt õigusi rikkunud isiku kindlakstegemiseks (vt ka Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. § 244 kommentaari p 3.1.3.2).

11. Hoolimata sellest, et eeltöendamismenetluse regulatsioon ei ole sätestatud otseselt õigussuhte subjekti kindlakstegemiseks vajalike andmete kogumiseks enne põhikohtumenetluse alustamist, saab kolleegiumi hinnangul tõlgendada eeltöendamismenetluse sätteid iseenesest selliselt, et kohus saab kehtiva õiguse kohaselt algatada eeltöendamismenetluse ka siis, kui on vaja koguda andmeid õigussuhte subjekti (teo toime pannud isiku), sh *Facebookis* väidetavalt teise isiku õigusi rikkuva kommentaari avaldanud isiku kindlakstegemiseks.

11.1. Ringkonnakohus selgitab, et TsMS § 244 lg 1 I lause järgi võib kohus poole taotlusel kohtumenetluse ajal või mõjuval põhjusel enne menetluse algatamist korraldada määrusega eeltöendamismenetluse, kui vastaspool sellega nõustub või kui võib eeldada, et tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda. Sellest tulenevalt saab kohus algatada eeltöendamismenetluse iseenesest ka isiku tuvastamist võimaldavate tõendite tagamiseks, kuid teha seda üksnes juhul, kui on alust arvata, et tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine hiljem võib raskeneda. Lisaks, kui seda soovitakse teha enne kohtumenetluse alustamist, on eeltöendamismenetluse algatamiseks vaja täiendavalt ka mõjuvat põhjust, miks ei saa tõendeid koguda tavapärasel moel, s.o hagi- või hagita avalduse alusel alustatud kohtumenetluse raames. Kuna üldjuhul kogub kohus tõendeid käimasoleva kohtumenetluse raames, siis on enne põhikohtumenetluse algatamist eeltöendamismenetluse algatamine äärmuslik abinõu üksnes nendeks juhtudeks, kui põhikohtumenetlust ei saa mõjuval põhjusel kohe alustada ning tõendeid on erandlike asjaolude tõttu vaja koguda või nende säilimine tagada enne vastava kohtumenetluse alustamist, sest need ei pruugi olla hiljem kättesaadavad.

11.2. Olukorras, kus mõni *Facebooki* kasutaja on *Facebooki* veebilehel avaldanud teise isiku kohta väidetavalt ebaõiged väiteid või ebakohaseid väärtushinnanguid, on ülalnimetatud eeldused eeltöendamismenetluse algatamiseks ringkonnakohtu hinnangul üldjuhul täidetud.

11.2.1. *Facebooki* kasutaja avaldatud kommentaari puhul saab eeldada, et selle isiku tuvastamist võimaldavad andmed võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda TsMS § 244 lg 1 I lause tähenduses, sest *Facebooki* kasutaja võib vastavalt *Facebooki* kasutustingimustele enda loodud kasutaja andmeid igal ajal muuta või kasutajakonto sootuks kustutada. Kui portaali pidajal ei ole kohustust säilitada andmeid ja teha seda piiramatult, siis võivad isiku tuvastamist võimaldavad andmed kaduma minna. Samuti tuleneb elektroonilise side seaduse (ESS) § 111¹ lg-test 3 ja 4 koosmõjus ESS § 106 lg-ga 3 sideettevõtjale kohustus säilitada internetiühendust kasutanud kliendi tuvastamist võimaldavaid andmeid üksnes piiratud aja jooksul. Seega ei ole teatud aja möödudes võimalik enam *Facebooki* kasutajale internetiteenust pakkunud isikult andmeid saada. Eelnevat arvestades on *Facebookis* kommentaari avaldanud isiku tuvastamiseks vajalike andmete kogumise puhul ajafaktoril eelduslikult kriitiline tähendus ning saab eeldada, et kommentaari kirjutanud isiku kindlakstegemist võimaldavad andmed võivad teatud aja möödudes kaotsi minna.

11.2.2. Juhul, kui *Facebooki* kasutaja on avaldanud teise isiku õigusi rikkuva kommentaari, kuid kahjustatud isik ei tea, kes on kommentaari kirjutanud, ning tal ei ole võimalik seda isikut välja selgitada muul moel kui kohtu abiga, esineb kolleegiumi hinnangul eeltõendamismenetluse algatamiseks enne põhikohtumenetluse alustamist ka mõjuv põhjus TsMS § 244 lg 1 I lause tähenduses.

Mõjuva põhjuse tuvastamiseks tuleb kohtul esmalt hinnata, kas taotluse esitajal saab üldse taotluses esitatud asjaolude õigsust eeldades olla taotluses nimetatud nõue *Facebooki* kasutaja vastu. Kohus menetleb TsMS § 3 lg 1 järgi tsiviilasja juhul, kui isik pöördub seaduses sätestatud korras kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks. Kuna seaduse mõtte kohaselt kogutakse eeltõendamismenetluses tõendeid järgnevas põhimenetluses esitamiseks, tähendab see seda, et kohus peab eeltõendamismenetluse algatamisel hindama ka võimaliku tulevase hagi, mille esitamiseks avaldaja tõendite kogumist taotleb, õiguslikku perspektiivi. Eelkõige tähendab see *Facebooki* kasutajale etteheidetava kommentaari avaldamise õigusvastasust VÕS § 1046 ja 1047 tähenduses. Samas tuleb arvestada, et VÕS § 1046 lg 1 teine lause võimaldab mitte lugeda õigusvastaseks vähetähtsaid rikkumisi, mida isik peab teatud olukordades mõistlikult võttes taluma. Juhul, kui kohtul oleks alust jätta taotluses esile toodud asjaoludel taotleja väidetav nõue hagi esitamise korral õigusliku perspektiivituse tõttu TsMS § 371 lg 2 alusel menetlusesse võtmata või TsMS § 423 lg 2 alusel läbi vaatamata, ei oleks taotluse esitajal ka õigustatud huvi ega mõjuvat põhjust eeltõendamismenetluse algatamiseks ning eeltõendamismenetlus tuleks jätta algatamata (vt nt Tallinna Ringkonnakohtu 16. juuni 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-2306; 14. mai 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-4217; 22. oktoobri 2020. a määrus tsiviilasjas nr 2-20-3067; 13. märtsi 2020. a määrus tsiviilasjas nr 2-19-13636).

Kui taotlejal võib esitatud asjaolude õigsust eeldades olla nõue kommentaari avaldanud *Facebooki* kasutaja vastu, tuleb kohtul hinnata ka seda, kas taotlejale on teada kommentaari avaldanud isik. Kui taotlejale ei ole teada, kes on avaldanud tema kohta väidetavalt ebaõigeid andmeid või ebakohaseid väärtushinnanguid, st rikkunud tema õigusi, on tal keeruline oma nõudeid oletatava õiguste rikkuja vastu maksma panna ja esitada kohtule oma õiguste kaitseks hagi. Sellisel juhul aitab eeltõendamismenetluses isiku tuvastamiseks vajalike andmete kogumine välja selgitada, kelle vastu on isikul väidetavate ebaõigete andmete avaldamisest või isiklike õiguste kahjustamisest tulenevad nõuded. Kahjustatud isikul on õigustatud huvi ja tal peab olema võimalus saada kohtu abiga vastava teo toime pannud isiku tuvastamiseks vajalikke andmeid ka siis, kui ta ei ole esitanud veel kohtule hagi, et anda talle võimalus esitada teo toime pannud isiku vastu esmalt oma nõue kohtuväliselt. Seega esineb mõjuv põhjus algatada

eeltõendamismenetlus *Facebooki* kasutaja isiku kindlakstegemiseks vajalike andmete saamiseks.

Samas tuleb kohtul esmalt veenduda, et isikul ei ole muud võimalust nende andmete saamiseks. Kohtul ei ole mõjuvat põhjust alгатada eeltõendamismenetlust juhul, kui isik saab tema õigusi väidetavalt rikkunud teise isiku kindlakstegemiseks ise avalikest allikatest või muul moel kohtu abita vajaliku teabe hankida. Kuna eeltõendamismenetluses kohaldatakse TsMS § 244 lg 5 järgi tõendite esitamise ja kogumise kohta sätestatud, siis saab isik taotleda kohtult eeltõendamismenetluse raames tõendite kogumist TsMS § 236 lg 2 I lause järgi koosmõjus TsMS § 244 lg-ga 5 üksnes siis, kui ta ei saa ise tõendit esitada või vastavat teavet ise kohtuväliselt koguda. Juhul, kui isikul on võimalik koguda taotletavaid andmeid kohtu abita, ei ole kohtul alust eeltõendamismenetlust alustada. *Facebookis* väidetavalt isiku õigusi rikkuva kommentaari avaldanud isiku kindlakstegemise puhul tähendab see seda, et eeltõendamismenetluse algatamiseks on alust üksnes juhul, kui kommentaari avaldanud isiku nimi ei ole kahjustatud isikule teada ning tal ei ole võimalik seda kohtu abita teada saada. Eelkõige puudutab see olukorda, kus kommentaari avaldanud *Facebooki* kasutajanimi ei kattu tema isikunimega. Kuna *Facebooki* kasutustingimuste kohaselt peavad *Facebooki* kasutajad kasutama selles keskkonnas sama nime, mida nad kasutavad igapäevaelus, esitama enda kohta tõeseid andmeid ning vältima oma parooli teistega jagamist, teistele oma *Facebooki* kontole juurdepääsu võimaldamist ja konto üleandmist teistele isikutele, saab eeldada, et *Facebooki* kasutajakonto nimi, milleks on isiku ees- ja perekonnanimi, kattub selle kasutajakonto alt kommentaari kirjutaja isikunimega. Seega juhul, kui kommentaari on kirjutanud *Facebooki* kasutaja, kelle *Facebooki* nimeks on isiku ees- ja perekonnanimi, on kommentaari avaldanud isik eeldatavasti teada ja sel juhul ei ole alust alгатada kommentaari kirjutanud isiku kindlaks tegemiseks vajalike andmete saamiseks eeltõendamismenetlust. Selleks on alust üksnes siis, kui taotleja põhistab, et konkreetse kommentaari kirjutanud *Facebooki* kasutaja nimi ei ole selle kommentaari kirjutanud isiku isikunimi. Samuti on eeltõendamismenetluse algatamine põhjendatud juhul, kui *Facebooki* kasutaja nime ei saa selgelt pidada isikunimeks.

Muude kui kommentaari kirjutanud *Facebooki* kasutaja isikunime või selle tuvastamist võimaldavate andmete (sh isikukoodi, elukoha aadressi, e-postiaadressi, telefoninumbri) saamiseks ei ole üldjuhul põhjendatud eeltõendamismenetlust alгатada. Kuigi TsMS § 338 lg 1 p 2 ja lg 2 I lause järgi tuleb kohtule esitatavas hagiavalduses märkida mh menetlusosaliste nimed, isikukoodid või nende puudumisel sünniajad, aadressid ja sidevahendite andmed ning kui menetlusosaline ei tea teise menetlusosalise aadressi või muid andmeid, tuleb menetlusdokumendis märkida, mida ta on andmete teadasaamiseks teinud, ei takista isikukoodi ja/või kontaktandmete puudumine kahjustatud isikul tema õigusi rikkunud isiku vastu hagi esitada. Sellisel juhul saab isik taotleda vastavate andmete saamist rahvastikuregistri pidajalt. Rahvastikuregistri seaduse (RRS) § 46 lg 1 p 1 ja lg 2 p 1 järgi koosmõjus RRS § 21 lg-ga 1 on isikutel õigustatud huvi korral, sh oma õiguste kaitseks, õigus pääseda juurde rahvastikuregistri andmetele, sh isiku nimele, sünniajale, isikukoodile, elukoha ja viibimiskoha aadressile ning kontaktandmetele. Seega ei ole nende andmete saamiseks põhjendatud alustada eeltõendamismenetlust, kuna need andmed on isikule eelduslikult muul viisil kättesaadavad.

11.3. Kuna eeltoodu kohaselt saab kohus üldjuhul alгатada eeltõendamismenetluse *Facebookis* väidetavalt teise isiku õigusi rikkuva kommentaari avaldanud isiku tuvastamiseks vajalike andmete kogumiseks TsMS § 244 lg 1 I lause alusel, st täidetud on TsMS § 244 lg 1 I lauses sätestatud eeldused, ei ole sel eesmärgil eeltõendamismenetluse algatamiseks vaja üldjuhul tõlgendada laiendavalt TsMS § 244 lg-s 3 sätestatud eeltõendamismenetluse algatamise täiendavaid aluseid enne põhikohtumenetluse algatamist.

TsMS § 244 lg 3 järgi võib isik taotleda kohtult eeltõendamismenetluses ekspertiisi määramist enne põhimenetluse alustamist ka siis, kui tal on õiguslik huvi, et tuvastataks isiku seisund või eseme seisund või väärtus, kahju või eseme puuduse põhjus või kahju või eseme puuduse kõrvaldamiseks vajalikud kulud või abinõud. Viidatud sätte alusel saab isik taotleda, et kohus tuvastaks eeltõendamismenetluses mõne õigusliku tähendusega asjaolu, mitte ei piirduks tõendite kogumisega. Samas, selle sätte sõnastuse järgi saab isik taotleda üksnes ekspertiisi määramist, mitte muude menetlustoimingute tegemist, ning teha seda üksnes siis, kui esineb õigustatud huvi tuvastada sättes loetletud asjaolud, mille hulgas ei ole nimetatud õigusliku tähendusega teo toime pannud isiku tuvastamist. Arvestades neid aspekte, ei ole kolleegiumi hinnangul mõistlik tõlgendada TsMS § 244 lg-t 3 sedavõrd avaralt, et ekspertiisi määramine hõlmab ka muude tõendite kogumist ning seda saab taotleda ka muude kui selles sättes nimetatud asjaolude tuvastamiseks. Küll aga võiks kõne alla tulla TsMS § 244 lg 3 analoogia korras kohaldamine, kui teo toime pannud isiku tuvastamiseks ei saaks TsMS § 244 lg 1 I lause alusel eeltõendamismenetlust alustada.

11.4. Kokkuvõtvalt leiab kolleegium, et kohus saab algatada *Facebookis* teise isiku õigusi rikkuva kommentaari avaldanud isiku tuvastamiseks vajalike tõendite kogumiseks eeltõendamismenetluse TsMS § 244 lg 1 I lause alusel, kui kahjustatud isikule ei ole teada kommentaari kirjutanud isik ja tal ei ole seda võimalik muul moel teada saada. Parema õigusselguse tagaks aga kahtlemata see, kui tsiviilkohtumenetluse seadustikus oleks sätestatud selge alus eeltõendamismenetluse algatamiseks ja selle raames tõendite kogumiseks enne põhikohtumenetluse alustamist ka sel juhul, kui isikul on õigustatud huvi teo toime pannud isiku tuvastamiseks vajalike isikuandmete saamise vastu.

II

12. Kuigi eeltoodu kohaselt saab kohus kolleegiumi hinnangul alustada *Facebooki* kasutaja tuvastamiseks vajalike andmete tagamiseks eeltõendamismenetluse, ei ole kehtivas õiguses sätestatud, millistel eesmärkidel ja tingimustel ning milliseid isiku tuvastamist võimaldavaid andmeid saab kohus kolmandatelt isikutelt välja nõuda ning taotluse esitajale kättesaadavaks teha, sh ei arvesta tsiviilkohtumenetluse seaduse sättes seda, et isiku tuvastamiseks vajalikud andmed on käsitatavad isikuandmetena.

12.1. Ringkonnakohus märgib esmalt, et kohus lahendab eeltõendamismenetluse algatamise taotluse TsMS § 247 lg 1 järgi määrusega, märkides määruuses asjaolud, mille kohta tuleb tõendeid koguda, ja tõendid, mida on vaja koguda.

Kuna eeltõendamismenetluses kohaldatakse TsMS § 244 lg 5 järgi tõendite esitamise ja kogumise kohta sätestatud, siis saab kohus juhendada eeltõendamismenetluse raames tõendeid kogudes samadest põhimõtetest, mis kehtivad tõendite kogumisele põhimenetluses. Tõendite kogumine on TsMS § 236 lg 2 II lause järgi kohtu tegevus menetluses tõendite kättesaadavaks tegemiseks ja nende uurimise võimaldamiseks. Seejuures on tsiviilasjas TsMS § 229 lg 1 järgi tõendiks igasugune teave, mis on seaduses sätestatud protsessivormis ja mille alusel kohus seaduses sätestatud korras teeb kindlaks asja õigeks lahendamiseks tähtsad asjaolud, sh võib TsMS § 229 lg 2 järgi olla üldjuhul tõendiks tunnistaja ütlus, menetlusosalise vande all antud seletus (erandina seletus, mis ei ole antud vande all), dokumentaalne tõend, asitõend, vaatlus ning eksperdiarvamus.

Kuigi eeltõendamismenetluses võib kohus TsMS § 244 lg 2 I lause järgi korraldada vaatluse, kuulata üle tunnistaja või teha ekspertiisi või muu menetlustoimingu, ei saa kolleegiumi hinnangul sellest järeldada, et kohus ei peaks saama muus protsessivormis tõendeid

eeltõendamismenetluse raames koguda. Ringkonnakohtu hinnangul ei saa olla sätte mõtteks välistada eeltõendamismenetluses muus protsessivormis tõendite kogumist, sest kohtule on jäetud võimalus teha ka muid menetlustoiminguid, st tegemist on avatud loeteluga. Seega, hoolimata viidatud sätte mitmeti mõistetavast sõnastusest, tuleb seda tõlgendada selliselt, et kohus saab eeltõendamismenetluse raames koguda väidetava teo toimepannud isiku tuvastamiseks vastavalt vajadusele tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud igasuguses protsessivormis teavet ning *Facebookis* kommentaari avaldanud isiku tuvastamiseks vajalike andmete tagamiseks saab kohus mh koguda vastavaid andmeid sisaldavaid dokumentaalseid tõendeid TsMS § 272 tähenduses. Seejuures võib menetlusosaline TsMS § 278 järgi taotleda, et kohus nõuaks dokumendi välja teiselt isikult ning kui isiku valduses on asja lahendamiseks tähtsaid andmeid, peab ta TsMS § 279 lg 2 I lause järgi kohtu nõudmisel koostama nende alusel dokumendi ja esitama selle kohtule.

Eeltoodut arvestades saab kohus iseenesest algatada eeltõendamismenetluse kommentaari avaldanud *Facebooki* kasutaja kindlakstegemiseks vajaliku teabe kogumiseks ning kohustada isikuid, kellel valduses on selleks vajalikke andmeid, neid kohtule edastama.

12.2. Isiku kindlakstegemiseks vajalikud andmed on aga käsitatavad isikuandmetena, mida üldnimetatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätted ei arvesta.

12.2.1. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 8 lg 1 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 16 lg 1 järgi on igapähe õigus oma isikuandmete kaitsele.

Kuigi Eesti Vabariigi põhiseaduses (PS) ei ole põhiõigusena sõnaselgelt nimetatud isikuandmete kaitset, on PS § 26 järgi igapähe õigus perekonna- ja eraelu puutumatusete ning riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Riigikohtu halduskollegium on leidnud, et isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist saab käsitada eraelu puutumatusete riivena (vt Riigikohtu 12. juuli 2012. a otsus haldusasjas nr 3-3-1-3-12, p 19).

Seega, arvestades PS §-s 26 sätestatud, saab kohus koguda ja avalikustada kommentaari avaldanud *Facebooki* kasutaja tuvastamiseks vajalikke isikuandmeid põhiseaduses sätestatud eesmärkidel, sh kahjustatud isiku õiguste kaitseks, ning üksnes seaduses sätestatud juhtudel ja korras.

12.2.2. Isikuandmete kaitset, töötlemist ja vaba liikumist Euroopa Liidus reguleerib Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus).

Isikuandmed on isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 4 lg 1 järgi igasugune teave tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku (andmesubjekti) kohta, seejuures tuvastatav füüsiline isik on isik, keda saab otseselt või kaudselt tuvastada, eelkõige sellise identifitseerimistunnuse põhjal nagu nimi, isikukood, asukohateave, võrguidentifikaator või selle füüsilise isiku ühe või mitme füüsilise, füsioloogilise, geneetilise, vaimse, majandusliku, kultuurilise või sotsiaalse tunnuse põhjal. Isikuandmete töötlemine on üldmääruse artikkel 4 lg 2 järgi isikuandmete või nende kogumitega tehtav automatiseeritud või automatiseerimata toiming või toimingute kogum, nagu kogumine, dokumenteerimine, korrastamine, struktureerimine, säilitamine, kohandamine ja muutmine, päringute tegemine, lugemine, kasutamine, edastamine, levitamise või muul moel kättesaadavaks tegemise teel avalikustamine, ühitamine või ühendamine, piiramine, kustutamine või hävitamine.

Isikuandmete töötlemise põhimõtted on sätestatud üldmääruse artiklis 5, mille kohaselt peab isikuandmete töötlemine olema mh seaduslik, õiglane ja läbipaistev, eesmärgipärane ja minimaalne.

Seadusliku isikuandmete töötlemise tingimused on sätestatud üldmääruse artiklis 6. Isikuandmete töötlemine on üldmääruse artikkel 6 lg 1 lit f järgi seaduslik, kui isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, kuid seda ei kohaldata, kui isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus oma ülesannete täitmisel. Sellisel juhul kohaldatakse üldmääruse artikkel 6 lg 1 lit e, mille kohaselt on isikuandmete töötlemine seaduslik, kui see on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks, kuid neil juhtudel tuleb üldmääruse artikkel 6 lg 3 järgi kehtestada isikuandmete töötlemise alus liidu õigusega või vastava liikmesriigi õigusega. Üldmääruse artikkel 6 lg 3 järgi määratakse sellisel juhul isikuandmete töötlemise eesmärk kindlaks selles õiguslikus aluses või peab see olema vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks. Õiguslik alus võib sisaldada erisätteid, et kohandada üldmääruse sätete kohaldamist, sh üldtingimusi, mis reguleerivad vastutava töötleja poolt isikuandmete töötlemise seaduslikkust, töötlemisele kuuluvate andmete liiki, asjaomaseid andmesubjekte, üksuseid, kellele võib isikuandmeid avaldada, ja avaldamise põhjuseid, eesmärgi piirangut, säilitamise aega ning isikuandmete töötlemise toiminguid ja -menetlusi. Liidu või liikmesriigi õigus peab vastama avaliku huvi eesmärgile ning olema proportsionaalne taotletava õiguspärase eesmärgiga.

Seega tuleneb isikuandmete kaitse üldmäärusest, et avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või avaliku võimu teostamiseks, sh tsiviilkohtumenetluses *Facebooki* kasutaja isiku tuvastamiseks vajalike andmete kogumiseks ja kolmandale isikule edastamiseks peab olema Euroopa Liidu või Eesti õiguses sätestatud õiguslik alus, mis vastab avaliku huvi eesmärgile ja on proportsionaalne taotletava eesmärgiga.

12.2.3. Eesti siseriiklikus õiguses reguleerib isikuandmete kaitsega seonduvat eelkõige isikuandmete kaitse seadus (IKS).

IKS § 1 lg 1 järgi täpsustab ja täiendab see isikuandmete kaitse üldmäärust ning reguleerib füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel ja menetlemisel ning karistuste täideviimisel. Lisaks täpsustab kriminaalmenetluses isikuandmete töötlemise tingimusi ja korda kriminaalmenetluse seadustiku § 15². Isikuandmete kaitse seadusest ega tsiviilkohtumenetluse seadustikust ei tulene aga õiguslikku alust tsiviilkohtumenetluses isikuandmete töötlemiseks.

Isikuandmete kaitset reguleerib sideandmeid puudutavalt ka elektroonilise side seadus. ESS § 111¹ lg-te 1–3 järgi on sideettevõtja kohustatud säilitama teatud isikuandmeid ning ESS § 111¹ lg 11 järgi edastab sideasutus neid andmeid selles sättes nimetatud asutustele. Mh võib sideasutus EES § 111¹ lg 11 p 5 järgi edastada kogutud andmeid tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt kohtule. Tsiviilkohtumenetluse seadustikus aga puuduvad vastavad sätted, mis sätestaksid portaali pidajalt või sideettevõtjalt isikuandmete väljanõudmise ja kolmandale isikule edastamise õigusliku aluse, sh selliste andmete väljanõudmise ja edastamise tingimused ning korra.

Samas on tsiviilkohtumenetluses selgelt sätestatud nt õiguslik alus nõuda kolmandatelt isikutel välja menetlusosaliste sissetulekut ja varalist seisundit puudutav teave, kui tegemist on

üalpidamisasjaga. Nii võib kohus üalpidamisasjas TsMS § 230 lg 4 järgi kohustada poolt esitama andmed ja dokumendid oma sissetuleku ja varalise seisundi kohta, hoiatades teda, et kohtul on võimalik teha TsMS § 230 lg-s 5 nimetatud järelepärimine asjakohase teabe saamiseks seaduses sätestatud isikutelt. Neil isikutel on TsMS § 230 lg 6 järgi kohustus anda kohtule teavet kohtu määratud tähtaja jooksul ning kohustuse rikkumise korral võib kohus neid isikuid trahvida.

Seega on kehtivas õiguses sätestatud erinevaid konkreetseid õiguslikke aluseid, mille puhul saab kohus nõuda kolmandatelt isikutelt isikuandmeid välja ja teha kohtumenetluses kättesaadavaks, kuid ei ole sätestatud, millisel eesmärgil ning millistel tingimustel ja millises korras saab kohus nõuda *Facebooki* kasutaja tuvastamiseks vajalikke isikuandmeid sideettevõtjatelt või muudelt isikutelt ning millistel tingimustel ning milliseid andmeid saab kohus edastada kohtule vastava taotluse edastanud isikule.

12.3. Arvestades ringkonnakohtu ülal toodud põhjendusi, sisalduvad kehtivas õiguses küll normid, mida saab tõlgendada viisil, et need võimaldavad kohtul algetada eeltõendamismenetluse tõendite kogumiseks ning kohustada isikuid, kellel valduses on vajalikke andmeid, neid kohtule edastama, ja teha eeltõendamismenetluses need tõendid kolmandale isikule kättesaadavaks, kuid seaduses ei ole sätestatud, millisel eesmärgil ja millistel tingimustel saab kohus seda teha, kui tõendeid tuleb koguda isikuandmete kohta. Samuti on selliste tõendite kogumise kord otseselt reguleerimata ning eeltõendamismenetluse sätete kohaldamine vastavalt ülaltoodud tõlgendusele ei taga piisavalt õigusselgelt korda selliste tõendite kogumiseks.

13. Tsiiviilkohtumenetluses teise isiku õigusi rikkuva isiku, sh teise isiku õigusi rikkuva kommentaari avaldanud *Facebooki* kasutaja tuvastamiseks vajalike andmete kogumiseks eesmärgi, tingimuste ja selge korra kehtestamata jätmine on kolleegiumi hinnangul vastuolus põhiseadusega ning ringkonnakohtul tuleb vastavate õigustloovate aktide andmata jätmise tõttu algetada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus.

13.1. Kolleegium selgitab, et PS § 26 järgi saab sekkuda inimeste eraellu, sh koguda nende teadmata neid puudutavaid isikuandmeid ja edastada neid kolmandatele isikutele üksnes põhiseaduses sätestatud eesmärkidel ning seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Paraku ei ole kehtivas õiguses sätestatud, millisel eesmärgil ning millistel tingimustel ja korras saab kohus kohustada kolmandaid isikuid selliseid andmeid kohtule esitama ning võib edastada saadud andmeid taotluse esitanud isikutele. Seega ei ole kohtul kehtiva õiguse järgi alust selliseid andmeid koguda ning kohus peaks jätma rahuldamata taotluse internetis väidetavalt teise isiku õigusi rikkuva kommentaari autori, sh *Facebooki* kasutaja tuvastamiseks vajalike andmete saamiseks isegi juhul, kui kohus alustas tõendite kogumiseks eeltõendamismenetluse. Selliselt oleks aga väidetvalt kahjustatud isiku avaldus eeltõendamismenetluse algetamiseks õiguslikult perspektiivitu, kuna sellega ei ole võimalik saavutada avaldaja taotletud eesmärki ning selle menetlemisest tuleks TsMS § 371 lg 2 p 2 alusel keelduda või see tuleks jätta TsMS § 423 lg 2 p 2 alusel läbi vaatamata.

Selliselt jääks aga kahjustatud isik põhjendamatult õigusliku kaitseta olukorras, kus eeldatavasti on rikutud tema õigusi, kuigi tal on põhiseaduse järgi õigus kohtulikule kaitsele. Ringkonnakohus märgib, et PS § 17 järgi ei tohi kellegi au ega head nime teotada. Riigikohus on selgitanud, et isiku au teotamine ja maine kahjustamine on võimalik nii väärtushinnangu, mh ebakohase väärtushinnangu kui ka tegelikkusele mittevastava asjaolu õigusvastase avaldamisega (Riigikohtu tsiiviilkolleegiumi 18. veebruari 2015. a kohtuotsus tsiiviilasjas nr 3-2-1-159-14, p 10). PS § 13 lg 1 järgi on igapähe õigus riigi ja seaduse kaitsele ning PS § 14

järgi on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Seejuures on PS § 15 lg 1 tulenevalt igal ajal õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Riigikohus on selgitanud, et PS §-des 13–15 ettenähtud õigus kohtulikule kaitsele hõlmab nii isiku õigust esitada õiguste ja vabaduste rikkumise korral kaebus kohtule kui ka riigi kohustust luua põhiõiguste kaitseks kohane kohtumenetlus, mis on õiglane ja tagab isiku õiguste tõhusa kaitse (Riigikohtu Üldkogu 16. mai 2008. a otsus väärteoasjas nr 3-1-1-88-07, p 41). Samuti on Riigikohus leidnud, et põhiseadus ei anna alust järeldada, et Eesti õiguskorras on subjektiivseid õigusi, mille kohtulik kaitse oleks välistatud (Riigikohtu halduskolleegiumi 21. veebruari 2002. a määrus asjas nr 3-3-1-2-02, põhjenduste p 1).

13.2. Kuna isikul, kelle au ja head nime on rikutud, on PS § 13–15 järgi õigus kohtulikule kaitsele, ei saa kohus jätta seda isikut õigusliku kaitseta pelgalt seetõttu, et seadusandja ei ole kehtestanud, millisel eesmärgil, tingimustel ja korras saab kohus tsiviilkohtumenetluses koguda ja teha taotlenud isikule kättesaadavaks väidetava rikkuja tuvastamiseks vajalikke isikuandmeid. Arvestades kahjustatud isiku õiguskaitsevajadust, saab aga vastavate normide puudumist pidada põhiseadusega vastuolus olevaks lüngaks Eesti õiguskorras.

Sellises olukorras ei saa kohus jätta taotlust rahuldamata ning peab kaaluma nii väidetava rikkuja kui ka kahjustatud isiku õigustatud huve ning leidma lahenduse kahjustatud isikule tõhusa õiguskaitse tagamiseks, mis arvestab mh kahjustatud isiku eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse põhimõtteid. Kuna seaduses ei ole sätestatud, millistel eesmärkidel, tingimustel ja korras saab kohus väidetava rikkuja isikuandmeid tsiviilkohtumenetluses koguda ja/või väidetava rikkuja isikut enne põhikohtumenetluse alustamist tuvastada, on vastavate normide andmata jätmise põhjustanud õigusselgusetu olukorra, mida kinnitab eriilmeline ja vastuoluline kohtupraktika nii maa- kui ka ringkonnakohtus. Eripalgelise kohtupraktika tõttu ei ole isikutel, kelle õigusi on rikutud, ega neil, kes on väidetavalt teise isiku õigusi rikkunud, kindlust, kas, millistel tingimustel ja milliseid andmeid saab kohtu abiga koguda, st isikutele ei ole tagatud vastavate normide puudumise tõttu ka õiguskindlust.

Kuigi valdavalt on Harju Maakohus ja Tallinna Ringkonnakohtus pidanud võimalikuks algatada internetis kommentaari avaldanud isiku tuvastamiseks vajalike andmete kogumiseks eeltõendamismenetlus, st tõlgendanud olemasolevat korda selliselt, et see võimaldaks kahjustatud isikul enne kohtumenetluse algatamist saada kohtu abiga väidetava rikkuja tuvastamist võimaldavaid andmeid, esineb ka teistsugust praktikat ning kohtute arusaamad isikuandmete kogumise ja kättesaadavaks tegemise ning selle ulatuses osas on erinevad (vt nt Tallinna Ringkonnakohtu 16. detsembri 2019. a määrus tsiviilasjas nr 2-19-13638 ja 10. veebruari 2021. a määrus, millega ringkonnakohtus jättis rahuldamata määruskaebuse maakohu määruse peale, millega maakohus jättis eeltõendamismenetluse algatamata, ning eriarvamus Tallinna Ringkonnakohtu 31. märtsi 2020. a määrusele tsiviilasjas nr 2-19-12734; samuti Harju Maakohu 5. märtsi 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-2658, 25. märtsi 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-4217, 5. aprilli 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-2306, 6. mai 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-6084, 29. juuni 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-9208 ja 20. oktoobri 2021. a määrus tsiviilasjas nr 2-21-5736). Kuna TsMS § 247 lg 4 järgi saab eeltõendamismenetluse algatamisest keeldumise peale esitada määruskaebuse ringkonnakohtule, kuid ringkonnakohtule esitatud määruskaebuse peale ei saa Riigikohtule edasi kaevata, ei ole nimetatud küsimuses Riigikohtu praktikat.

Olukorras, kus seadusandja ei ole sätestanud, millisel eesmärgil ja millistel tingimustel saab kohus isiku nõusolekuta koguda ja edastada tema isikuandmeid, on ühest küljest oht, et kohtud keelduvad põhjendamatult kahjustatud isikule tõhusa õiguskaitse tagamisest, teisalt aga oht, et

kohtud teevad kahjustatud isikule väidetava rikkuja andmed kättesaadavaks ka siis, kui selleks puudub õiguskaitsevajadus, või määral, milleks puudub õiguskaitsevajadus ja mis riivab ülemäära andmesubjekti õigust isikuandmete kaitsele. Kolleegiumi hinnangul ei ole mõeldav, et kohus peab alati iga üksikjuhu puhul kaaluma kahjustatud isiku ja väidetava rikkuja põhiõigusi ning isikuandmete kaitse üldpõhimõtteid, ilma et seadusandja kehtestaks selleks kohtule selged, põhiseaduspärased kaalumispriirid. Seejuures ei anna TsMS § 244 lg-s 1 sätestatud alus kohtule piisavalt selgeid kaalumispriire juhuks, kui tõendeid tuleb koguda teise isiku nõusolekuta tema isikuandmete kohta.

14. Ülaltoodut arvestades tuleb ringkonnakohtul PSJKS § 4 lg-te 1 ja 3 alusel algatada õigustloova akti andmata jätmise põhiseaduspärasuse kontrollimiseks PSJKS § 2 p 1 tähenduses põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ning edastada kohtuasja määrus Riigikohtule.

Ringkonnakohtu hinnangul saab tsiviilkohtumenetluse seadustikus sisalduvaid eeltöendamismenetluse sätteid tõlgendada koosõlas põhiseadusega selliselt, et *Facebooki* kasutaja isiku tuvastamiseks vajalike andmete kogumiseks saab iseenesest algatada eeltöendamismenetluse (TsMS § 244 lg 1 I lauses sätestatud tingimused on täidetud), kuid kuna seaduses ei ole sätestatud, millistelt isikutelt, millisel eesmärgil ja millistel tingimustel saab kohus nõuda ilma andmesubjekti nõusolekuta isikuandmeid ja edastada neid väidetavalt kahjustatud isikule, ei ole kehtivas õiguses alust eeltöendamismenetluse raames isikuandmeid koguda ega kahjustatud isikule edastada. Seaduses sätestatud aluse puudumise tõttu tuleks jätta kohtule esitatud taotlus väidetavalt kahju tekitanud *Facebooki* konto kasutaja tuvastamiseks vajalike isikuandmete saamiseks eeltöendamismenetluse algatamiseks rahuldamata. Seda arvestades tuleks ringkonnakohtul jätta alati muutmata ka maakohtu määrus, millega maakohus keeldub eeltöendamismenetlust algatamast. Selline lahendus jätkaks aga avaldaja tõhusa õigusliku kaitseta, mistõttu lahendab kolleegium praeguse kohtuvaidluse, juhindudes ülaltoodud seisukohtades ning nii väidetavalt kahjustatud isiku kui ka andmesubjekti põhiõigustest ja isikuandmete kaitse üldpõhimõtetest.

III

15. Praeguses kohtuasjas on maakohus kolleegiumi hinnangul jätnud ennatlikult eeltöendamismenetluse algatamata nende *Facebooki* kasutajate tuvastamiseks vajalike andmete saamiseks, kelle isikut ei saa avalikult kättesaadavate andmete alusel tuvastada. Selles osas tuleb asi saata maakohtule eeltöendamismenetluse algatamise uueks otsustamiseks. Nende isikute osas, keda saab avalikult kättesaadavate andmete alusel tuvastada, keeldus maakohus põhjendatult eeltöendamismenetlust algatamast.

16. Avaldaja soovib, et Facebook Ireland Ltd ja sideasutused (isikuandmete töötledjad) edastaksid talle kohtu korraldusel internetis kommentaare kirjutanud isikute (andmesubjektide) tuvastamist võimaldavaid andmeid, sh kommentaari autori IP aadressi, nime, isikukoodi, aadressi, e-postiaadressi ja telefoninumbri (isikuandmeid).

/.../.

17. Kolleegium märgib esmalt, et *Facebooki* kasutaja avaldatud kommentaari puhul saab kohus eeldada, et selle isiku tuvastamist võimaldavad andmed võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda TsMS § 244 lg 1 I lause tähenduses, mis annab kohtule alust algatada kommentaaride autorite tuvastamiseks vajalike andmete saamiseks eeltöendamismenetlust (vt ülal p 11.2.1.). Seega, kuigi maakohus ei ole eelnimetatule

tähelepanu pööranud, ei takistaks nimetatud eelduse täitmata jätmise eeltõendamismenetluse algatamist.

18. Eeltõendamismenetluse algatamiseks enne põhikohtumenetlust on aga alust üksnes juhul, kui kahjustatud isikul võib esitatud asjaolude kohaselt olla nõue väidetava rikkuja vastu ning kahjustatud isik ei tea, kes on tema õigusi rikkunud (kommentaari kirjutanud), ning tal ei ole võimalik seda isikut välja selgitada muul moel kui kohtu abiga, st esineb mõjuv põhjus TsMS § 244 lg 1 I lause tähenduses (vt ülal p 11.2.2.).

18.1. Kolleegiumi hinnangul asus maakohus põhjendatult seisukohtale, et eeltõendamismenetluse algatamine on erandlik võimalus, mida saab enne põhikohtumenetlust algatada üksnes juhul, kui iga *Facebooki* kasutaja suhtes on eeltõendamismenetluse algatamiseks olemas mõjuv põhjus. Maakohus leidis aga ekslikult, et avaldaja ei ole kõigi avalduses nimetatud *Facebooki* kasutajate osas mõjuvat põhjust põhistanud.

18.2. Kuigi maakohus kontrollis eeltõendamismenetluse algatamise eel põhjendatult avaldaja nõude õiguslikku perspektiivi, ei olnud praegusel juhul maakohtul alust jätta eeltõendamismenetlust algatamata põhjusel, et avaldaja ei eristanud maakohtule esitatud avalduses ega hilisemas menetlusedokumendis, millised kommentaarid sisaldavad faktiväiteid ja millised väärtushinnanguid või mõlemaid. Samuti ei olnud avaldus sedavõrd üldsõnaline, et sellest ei oleks saanud järeldada, milliseid nõudeid ja millisel alusel soovib avaldaja kommentaarid kirjutanud *Facebooki* kasutajate vastu esitada. Asjaolu, et avaldajal võib olla oma õiguste kaitseks ka muid nõudeid kolmandate isikute vastu (nt kommentaaride eemaldamise nõue *Facebooki* portaalipidaja või *Facebooki* grupi vastu) ei välista avaldaja õigust esitada nõudeid ka kommentaare kirjutanud *Facebooki* kasutajate vastu ega muuda avaldaja väidetavaid nõudeid õiguslikult perspektiivituks.

Iseenesest peab kohus eeltõendamismenetluse algatamiseks välja selgitama, kas see on avaldaja eeldatava seadusega kaitstava õiguse või huvi kaitseks vajalik, ning hindama hagi õiguslikku perspektiivi, kuid eeltõendamismenetluse algatamata jätmiseks ei anna alust üksnes see, kui avaldaja ei ole eeltõendamismenetluse algatamise avalduses selgelt eristanud, millised on avalduses esitatud kommentaarides faktiväited, millised väärtushinnangud või milliseid saab pidada mõlemaks. Faktiväidete ja väärtushinnangute avaldamise õigusvastasuse hindamine toimub küll erinevalt ja nende puhul on erinevad ka õiguskaitsevahendid, kuid mõlemal juhul näeb kehtiv õigus ette õiguskaitsevahendid, mistõttu ei saa sel põhjusel osutada avaldaja taotlus ja selles sisalduvad väidetavad nõuded õiguslikult perspektiivituks. Lisaks olid avaldaja esile toodud kommentaarid lühikesed ja avaldaja oli neis alla jooninud osa, mida ta peab ebaõigeks faktiväiteks või ebakohaseks väärtushinnanguks. Allajoonitu lugemine faktiväiteks või väärtushinnanguks on õiguse kohaldamise küsimus. Olukorras, kus avaldaja ei oleks toonud välja, millistes kommentaarides avaldatut peab ta faktiväiteks ja millistes väärtushinnanguks, saanuks seda hinnata maakohus ning anda sellest lähtuvalt ka hinnangu, milliste kommentaaride autorite vastu esitatavad hagid oleksid selgelt õiguslikult perspektiivitud.

Eeltõendamismenetluse algatamist uuesti otsustades saab maakohus ülaltoodust juhindudes hinnata, kas tühistatud osas on avaldaja esitatud nõuded õiguslikult perspektiivsed, mis annab alust arvata, et avaldajal võib olla eeltõendamismenetluse algatamiseks enne põhikohtumenetlust mõjuv põhjus TsMS § 244 lg 1 tähenduses.

18.3. Kolleegiumi hinnangul pööras maakohus mõjuvat põhjust tuvastades õigesti tähelepanu ka sellele, kas avaldaja kohta kommentaare avaldanud isikud on avaldajale teada. Siiski jättis maakohus ennatlikult kõigi avalduses nimetatud isikute tuvastamiseks vajalike andmete

saamiseks eeltõendamismenetluse algatamata, kuigi möönis, et üksnes osade avalduses nimetatud *Facebooki* kasutajate andmed saab avaldaja kohtuväliselt kindlaks teha.

/.../.

Nende *Facebooki* kasutajate puhul, kelle kasutajanimed on märgitud ees- ja perekonnanimi, saab aga eeldada, et isikud on avaldanud kommentaare oma isikunimega kattuva *Facebooki* konto alt, st nende kommentaaride autorite isikunimi on avaldajale teada. Kui väidetava rikkuja isikunimi on kahjustatud isikule teada, siis ei ole kohtul alust eeltõendamismenetlust alustada. Kuigi avaldaja oletab, et paljud isikud ei kasuta üldteadaolevalt *Facebookis* oma isikunime, ei ole avaldaja, hoolimata maakohtu antud tähtajast kohtule põhistanud, et mõni avalduses nimetatud *Facebooki* kasutaja nimi on pseudonüüm ega kattu kasutaja tegeliku isikunimega. Seda arvestades ei ole alust tühistada maakohtu määrust nende isikute osas eeltõendamismenetluse algatamata jätmist puudutavas osas.

19. Juhul, kui maakohus leiab asja uuel läbivaatamisel, et mõnede *Facebooki* kasutajate osas on TsMS § 244 lg 1 järgi alust algatada eeltõendamismenetlus, tuleb maakohtul pidada silmas seda, et kehtivas õiguses ei ole kohtule sätestatud tsiviilkohtumenetluses õiguslikku alust isikuandmete kogumiseks ja avaldajale esitamiseks. Kuna ringkonnakohtu hinnangul on tegemist põhiseadusega vastuolus oleva lüngaga õiguses, tuleb maakohtul eeltõendamismenetlust algatades kaaluda ühelt poolt avaldaja kui kahjustatud isiku õiguskaitsevajadust ja iga kommentaari autori kui avaldaja õigusi väidetavalt rikkunud isiku õigust isikuandmete kaitsele ning määrata sellest tulenevalt TsMS § 247 lg 1 järgi, milliste asjaolude kohta ja milliseid tõendeid tuleb eeltõendamismenetluses koguda. Seejuures peab maakohus pidama silmas seda, et PS § 26 järgi saab väidetavalt avaldaja õigusi rikkunud isiku eraellu sekkuda tema isikuandmete kogumisega üksnes eesmärgil ja ulatuses, mis on vajalik kahjustatud isiku õiguste ja huvide kaitseks. Kuna kehtivas õiguses ei ole sätestatud täpsemaid sekkumise tingimusi, millal kohus võib väidetava rikkuja isikuandmeid koguda ja kahjustatud isikule edastada, tuleb maakohtul vastavaid tingimusi sisustades juhinduda mh isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 5 lg-s 1 sätestatud üldpõhimõtetest ning leida nende alusel praeguses asjas asjakohased isikuandmed, mis on piisavad selleks, et tuvastada väidetavalt avaldaja õigusi rikkunud isik, ning mis riivavad väidetava rikkuja õigust isikuandmete kaitsele minimaalselt.

20. Neil kaalutlustel tühistab kolleegium osaliselt maakohtu määruse ja saadab avalduse tühistatud osas maakohtule uueks eeltõendamismenetluse algatamise otsustamiseks. Menetluskulude jaotus jääb TsMS § 173 lg-st 3 tulenevalt maakohtu otsustada.

21. Määruse peale ei saa TsMS § 247 lg 4 II lause järgi määruskaebust esitada.

(allkirjastatud digitaalselt)

Liis Arrak, Kaija Kaijanen, Gea Lepik